

VINKIT KUOLLEIDEN KÄSITTELYYN

Mietteitä ja ajatuksia kuolemansyöntutkintaan ja kuolleiden käsittelyyn
Toni Soukkio

5/2019

Tiivistelmä

Tekijä(t)	Tutkinto
Toni Soukkio	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Vinkit kuolleiden käsittelyyn	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Mikko Mäkinen	Tutkimuksellinen opinnäytetyö
Tiivistelmä	
<p>Tämä tutkimus on tarkoitettu kaikille niille jotka vähäänkään kärsivät kammosta vainajia kohtaan, tai tuntevat kuolleiden käsittelyn epämiellyttäväksi tai inhottavaksi. Miksei myös niille joita kiehtoo kuolema ja siihen liittyvät ajatukset. Toivon myös että joku saisi työstäni vinkkejä kuolleiden käsittelyyn ja ajatusten kasassa pitämiseen työtehtävillä joilla kohtaa vainajan. Idea tähän aiheeseen on syntynyt omasta tarpeesta helpottaa työntekoa tulevaisuudessa ja mahdollisesti myös auttaa muita samanlaisesta kammosta kärsiviä.</p> <p>Työ on kvalitatiivinen tutkimus ja se on toteutettu teemahaastattelujen ja aiheeseen liittyvän kirjallisuuden avulla. Teemahaastatteluihin on valittu haastateltavia eri aloilta joilla on runsaasti kokemusta kuolleiden käsittelystä ja näkemisestä.</p> <p>Tutkimuksessa sain selville erilaisia keinoja ja vinkkejä vainajien käsittelyyn joita olen itse päässyt jo työelämässä hyödyntämään. Mutta on eri asia kenellä ne toimivat sillä aiheeni on hyvin henkilökohtainen.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
33 + 1	Toukokuu 2019
Avainsanat	
Laadullinen tutkimus, kuolemansyöntutkinta, kuolema, vinkit.	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
1.1 Opinnäytetyön taustat.....	2
1.2 Työn tarkoitus.....	2
1.3 Aikaisemmat opinnäytetyöt ja aiheen rajaus.....	3
2 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON HANKINTA	4
2.1 Tutkimuskysymys	4
2.2 Laadullinen tutkimus	5
2.3 Haastattelut	6
2.4 Haastateltavien valinta ja haastattelujen toteutus	7
2.5 Analyysi.....	7
3 KUOLEMA.....	9
3.1 Kuoleman kohtaaminen poliisin ammatissa.....	10
4 PSYKOLOGIAN OSUUS TUTKIMUKSESSA	13
4.1 Traumaattisen tilanteen kohtaaminen.....	13
4.2 Psykologia poliisin työssä	13
4.3 Stressi	14
5 HAASTATTELUIEN YHTEENVETO.....	15
5.1 Vanhemman rikoskonstaapelin haastattelu	16
5.2 Oikeuslääkärin haastattelu.....	18
5.3 Obduktioteknikon haastattelu.....	22
5.4 Palomiehen haastattelu	24
6 TUTKIMUKSESSA ESIIN NOUSSEET SEIKAT	25
6.1 Vainajan kohtaaminen	25
6.2 Vainajan omaisten kohtaaminen	26
6.3 Tutkimuksen luotettavuus	27
7 Pohdinta tutkimuksesta ja omista kokemuksista.....	28
7.1 Johtopäätökset ja loppusanat	30
LÄHTEET	32

1 1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytetyön taustat

Opinnäytetyön aihe muodostui minulle työharjoittelussa Helsingissä ensimmäisten työtehtävieni yhteydessä. Heinäkuun helteillä minä ja ohjaajani saimme saman työvuoron aikana pari kuolemansyyntutkintakeikkaa putkeen, joiden jälkeen ohjaajani ehdotti että miksen tekisi opinnäytetyötäni kuolemansyyntutkinnasta. Vastasin silloin jyrkästi ei sillä aihe tuntui minulle hyvin epämiellyttävältä ja inhottavalta. Olin kyllä omasta mielestäni suoriutunut hyvin näistä ensimmäisistä kohtaamisista kuolleiden kanssa, vaikka välillä huomasin ajatusteni karkaavan pahasti itse työn teosta ja tuijottavani seiniä.

Seuraavassa työvuorossa saimme taas ohjaajani kanssa tehtäväksi mennä suorittamaan kuolemansyyntutkintaa. Tämä vainaja oli jo kerennyt muutaman päivän mädäntyä helsinkiläisessä asuntolassa. Asunnossa haisi aivan hirveältä eikä olosuhteet muutenkaan olleet miellyttävimmistä päästä. Huomasin taas tuijottelevan seiniä ja ohjaajani joutui välillä palauttamaan minut ajatuksistani ja muistuttamaan että meillä olisi töitä tehtävänä. Tästäkin keikasta suoriuduttiin kunnialla läpi. Rupesin kuitenkin jälkepäin miettimään että millä keinoilla pystyisin pitämään pääni paremmin kasassa, jotta työni jälki pysyisi hyvänä ja en tekisi virheitä. Ja millä keinoilla ylipäätään suoriutuisin parhaiten työssäni.

1.2 Työn tarkoitus

En usko että olen ainoa joka kärsii lievästä kammosta vainajia kohtaan. Opinnäytetyöni on suunnattu myös muille ketkä kammoksuvat vainajia ja nuoremmille konstaapeleille ketkä kohtaavat työssään kuolleita ensimmäisiä kertoja. Miksi ei myös muiden alojen edustajille ketkä työssään kohtaavat kuolleita. Työn tarkoituksena on kartoittaa keinoja joilla voi ehkäistä ja lieventää kammoa vainajia kohtaan. Ja valmistaa henkisesti kohtaamaan vainajan sekä suoriutumaan työstään paremmin.

Kuolema on jokaiselle hyvin henkilökohtainen asia ja jokainen käsittelee sen eri tavalla. En siis usko löytäväni täydellistä vastausta tutkimaani aiheeseen. Toivon tämän tutkimuksen auttavan edes itseäni jatkossa kohtaamaan vainajia ja olemaan sinut kuoleman kanssa. Aina vain parempi jos joku löytää tästä opinnäytetyöstä keinon tai vinkin jonka ottaa omaan ”työkalupakkiinsa”.

1.3 Aikaisemmat opinnäytetyöt ja aiheen rajaus

Kuolemasyöntutkinnasta on tehty opinnäytetöitä jotka keskittyvät kuolemansyyntutkimisen toimenpiteisiin ja työsuoritteisiin, sekä lakipykäliin joihin kyseinen tutkinta perustuu. Läheisen kuolemasta ja heidän kohtaamisesta on kirjoitettu paljon mutta siitä on hyvin vähän aineistoa kuinka poliisi tai muu viranomainen kohtaa työssään täysin tuntemattoman vainajan. Aikaisemmissa töissä on myös käsitelty traumaattisten tilanteiden jälkihoitoa ja kuolinviestin viemistä.

Oman työni tarkoitus on pohtia ja tutkia lähinnä ajatuksia ja mietteitä joita päässä liikkuu itse kuolemansyyntutkinnan aikana kun on konkreettisesti tekemisissä kuolleen kanssa. Rajaan traumaattisten tilanteiden jälkihoidot ja puinnit kokonaan työstäni pois ja keskityn niihin hetkiin kun kohtaat tai valmistaudut kohtaamaan vainajan.

Teologian opiskelijat Kontio ja Liikkanen ovat tutkineet kuoleman kohtaamista poliisin työssä pro gradu-tutkielmassaan¹. Heidän työnsä selvittää pääasiassa poliisin suhtautumista kuolemaan sen jälkihoitoa ja sitä kuinka uskonnosta saadaan apua kuolleiden kohtaamiseen. Kimmo Kiiski on kirjoittanut kattavasti kuolemansyyntutkinnasta teoksessaan Poliisin rooli kuolemansyyntutkinnassa². Teoksessa puhutaan myös valmistautumisesta vainajan kohtaamiseen mutta teoksessa on lähinnä puhuttu välineillä valmistautumisesta. Omassa työssäni tarkoitus kartoittaa keinoja henkiseen valmistautumiseen vainajan kohdatessa.

Tutustuttuani aiheeseeni tarkemmin pystyin toteamaan että aiheeseen on käytettävissä paljon eri lähdekirjallisuutta. Kuolemansyyntutkinta ja kuolleiden kohtaaminen voidaan yhdistää muun muassa poliisityöhön, lääketieteeseen, psykologiaan sekä stressi- ja traumaattisiin tilanteisiin. Näistä aiheista löytyy aineistoa suomeksi ja englanniksi.

¹ Kontio & Liikkanen 1998

²Kiiski 2009

2 TUTKIMUSMENETELMÄ JA AINEISTON HANKINTA

2.1 Tutkimuskysymys

Minulla ei ole tässä opinnäytetyössäni yhtä tiettyä tutkimuskysymystä vaan tarkoitukseni on lähinnä tutkia mitä keinoja löytyy vainajia kohtaan ilmenevän kammon voittamiseen ja työssä suoriutumiseen. Ajatuksenani on että nämä keinot voisivat auttaa jatkossa jaksamaan henkisesti paremmin töissä. Ja onko muita keinoja lieventää jännitystä kuin musta huumori jonka olen kuullut olevan yleistä niiden keskuudessa ketkä käsittelevät paljon kuolleita. Vai käytetäänkö huumoria laisinkaan lieventämään jännitystä? Mitä neuvoja kokeneet tutkijat antaisivat nuorelle harjoittelijalle joka menee ensi kertaa käsittelemään kuollutta ihmistä? Miten pitää pää kasassa ettei tapahdu mitään ”lukkoon menemistä” tai ”jäätymistä” jotta saa työn hoidettua?

Itse uskoisin huumorin olevan yksi keino lieventämään jännitystä ja kammoa vainajia kohtaan. Miellän huumorin positiiviseksi asiaksi kunhan sitä käyttää oikein ja tarkoituksen mukaisesti. Se on hyvä tapa piristyä kun on alla päin tai jokin asia painaa mieltä. Mutta toivoisin löytäväni tutkimuksessani muitakin keinoja kuin huumorin joka auttaisi jännitykseen ja kammoon vainajia kohtaan.

Paavo Kerkkänen on tutkinut itäsuomalaisten poliisien huumorin käyttöä työssä teoksessaan huumorintaju ja terveys itäsuomalaisten poliisien työssä 1995-1998. Tutkimuksessaan hän on muun muassa selvittänyt että poliisien keskuudessa on yleistä käyttää huumoria työssä jaksamisen helpottamiseen ja työvaikeuksista toipumiseen. Tutkimuksen mukaan huumorin ajateltiin olevan myös hyvä lääke kyynistymistä vastaan ja sen avulla koettiin olevan helpompi unohtaa mieltä painavat asiat ja asettaa ne oikeisiin mittasuhteisiin. Myös paineiden purkamiseen ja stressin laukaisimiseen huumorin todettiin olevan hyvä keino. Lähes kaikki Kerkkäsen tutkimukseen osallistuneet pitivät huumorin käyttöä työssään tarpeellisena ja suotavana, sekä sen parantavan heidän mahdollisuuksiaan suoriutua työtehtävistään.³

³ Kerkkänen 2003, 59-61.

Aineiston hankinnan ja itse opinnäytetyön aloitin tutustumalla Poliisiammattikorkeakoulun kirjastossa olevaan aineistoon. Kirjaston väki osasi nimetä minulle suoraan pari teosta jotka tulisivat hyödyttämään minua työssäni. Siinä ohessa rupesin sopimaan haastatteluja laittamalla sähköpostia Helsingin poliisilaitokselle ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuslääkintäyksikön Helsingin toimipisteelle. Opiskelukavereiltani olin saanut vinkkejä että keneltä kannattaa kysyä haastattelua.

2.2 Laadullinen tutkimus

Tutkimusmenetelmäkseni olen valinnut laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen jonka toteutin teemahaastattelujen avulla. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tietoa ja havaintoja kerätään sanallisessa muodossa, ja tätä keräämääni tietoa olen hyödyntänyt tutkimustuloksessani. Laadullisessa tutkimuksessa on luonteenomaista kerätä sellaista aineistoa, joka tekee mahdollisimman monenlaiset tarkastelut mahdolliseksi.⁴ Yksi syy miksi valitsin kvalitatiivisen tutkimuksen on se että aineiston tarkastelussa voidaan tarvittaessa vaihtaa näkökulmaa, ja kvalitatiiviselle aineistolle on ominaista sen ilmaisullinen rikkaus, monitasoisuus ja kompleksisuus⁵. Tällä tutkimusmenetelmällä voin tarkastella työtäni laajemmalla näkökulmalla, eikä minun tarvitse jumittua yhteen kapeaan näkökulmaan. Laadullisessa tutkimuksessa sitä miten raakahavaintojen yhdistäminen tapahtuu, voidaan nimittää varsinaiseksi laadulliseksi analyysiksi.⁶

Psykologian Tutkimustyöopas- teoksessa kirjoittaja Paavilainen kertoo että ”kvalitatiivisia tutkimuksia perustellaan usein sillä että ilmiöiden tutkiminen pelkästään mittaamalla niitä kyselylomakkeilla jää pintapuoliseksi ja ikään kuin latistaa niitä⁷.” Ilmiöillä hän tarkoittaa esimerkiksi läheisen ihmisen kuolemaa tai rakastumista. Lisäksi Paavilaisen mukaan kvalitatiivista tutkimusta tehdään silloin, kun tekijää kiinnostaa yksilöiden subjektiiviset kokemukset, jotka liittyvät näihin edellä mainittuihin ilmiöihin.⁸

⁴ Alasuutari 1995, 84.

⁵ Alasuutari 1995, 84

⁶ Alasuutari 1995, 52.

⁷ Paavilainen 2015, 17

⁸ Paavilainen 2015, 17.

2.3 Haastattelut

Kaikkien tutkimusmenetelmien joukosta valitsin teemahaastattelun sillä siinä minulla on mahdollisuus kysyä tarkempia kysymyksiä ja selventää haastateltavien vastauksia. ”Haastattelussa ollaan suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa tutkittavan kanssa, ja tämä tilanne luo mahdollisuuden suunnata tiedonhankintaa itse tilanteessa” toteavat Hirsjärvi ja Hurme teoksessaan tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö⁹. Haastattelujen edetessä saatoinkin kysyä jotain mieleen juolahtaneita kysymyksiä mitä en ollut etukäteen miettinyt kysymysrunkoon. Tässä työssä saatan puhua teemahaastattelun sijaan myös tutkimushaastattelusta joka tarkoittaa yleisesti ottaen haastattelua joka on tehty tutkimusta varten. Tutkimushaastattelu pohjautuu samoihin keinoihin ja samoihin kasvokkaista vuorovaikutusta koskeviin oletuksiin kuin muutkin keskustelut.¹⁰ Haastattelutilanteessa kysytään kysymyksiä, tehdään oletuksia, osoitetaan ymmärtämistä sekä välitetään kiinnostusta¹¹.

Lomakehaastattelu ei työssäni tullut kysymykseenkään sillä haluan esittää tarkentavia kysymyksiä. Haastateltaville lähetin etukäteen kysymysrunjon johon he pystyivät tutustumaan ennen haastattelua. Käytin kysymysrungossa termiä ”kroppakammo”, jota olen kuullut käytettävän ainakin poliisiammattikorkeakoululla ja Helsingin poliisilaitoksella. Sillä tarkoitetaan kammoa vainajia kohtaan. Kysymykseni olivat lähinnä puoliavoimia, joten valitsin teemahaastattelun syvähaastattelun sijaan. Teemahaastatteluissa oleellisinta on, että yksityiskohtaisten kysymysten sijaan haastattelu etenee tiettyjen teemojen varassa¹². ”Haastattelu voi muistuttaa spontaania keskustelua mutta haastattelussa on tietty päämäärä johon pyritään, sillä haastateltava haluaa tietoa jostain asiasta, minkä vuoksi hän tekee kysymyksiä ja aloitteita”¹³.

⁹ Hirsjärvi & Hurme 2011, 34-35

¹⁰ Hyvärinen & Nikander & Ruusuvuori 2017, 46.

¹¹ Hyvärinen & Nikander & Ruusuvuori 2017, 46

¹² Hirsjärvi & Hurme 2011, 47-48

¹³ Hyvärinen & Nikander & Ruusuvuori 2017, 47

2.4 Haastateltavien valinta ja haastattelujen toteutus

Haastateltaviksi valitsin henkilöt joilla on kokemusta kuolemansyyntutkinnasta ja kuolleiden käsittelystä. Valitsin henkilöt eri aloilta jotta saisin laajemman näkökulman aiheeseeni. Haastateltavana minulla oli vanhempi rikoskonstaapeli, obduktioteknikko ja oikeuslääkäri. Oikeuslääkärin haastatteluun osallistui lisäksi eräs toinen obduktioteknikko. Vanhemman rikoskonstaapelin haastattelu käytiin Helsingin poliisilaitoksella, ja oikeuslääkärin sekä obduktioteknikkojen haastattelut Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuslääkintäyksikön Helsingin toimipisteellä Ruskeasuolla. Kaikki haastattelut suoritettiin nimettömänä ja haastateltavista puhutaan tässä työssä heidän ammattinimikkeellään.

Halusin edellä mainittujen lisäksi saada tutkimukseeni pelastustoimen näkökulmaa joten haastattelin sähköpostitse erästä pelastusalalla toiminutta henkilöä. Sähköpostihaastattelussa haastattelijä lähettää kysymykset haastateltavalle ja hän vastaa kysymyksiin. Haastattelijä voi jatkaa tarkentavilla kysymyksillä, jolloin sähköpostiin syntyy dokumentoitava vuoropuhelu ilman henkilökohtaista kontaktia.¹⁴ Lähetin haastateltavalla saman kysymysrungon jota käytin muissa haastatteluissani.

Haastateltavilla oli kirjava kokemus eri aloista joissa ollaan tekemisissä kuoleman kanssa. Haastateltavillani oli nykyisten ammattiensa lisäksi kokemusta sairaanhoitajan, ensihoitajan, lääkintävahtimestarin ja rauhanturvaajan työstä. Tästä johtuen sain työhöni melko monialaisen näkökulman.

2.5 Analyysi

Tässä laadullisessa tutkimuksessa olen käyttänyt laadullista analyysiä jota voidaan hahmotella seuraavaan tapaan. ”Analyysi alkaa usein jo haastattelutilanteissa. Kun tutkija itse tekee haastattelut, hän voi jo haastattellessaan tehdä havaintoja ilmiöistä niiden useuden, toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella.” Lisäksi analyysitekniikat voivat olla moninaisia ja on paljon erilaisia työskentelytapoja. Hirsjärven

¹⁴ Tuomi & Sarajärvi 2018, 84-85.

ja Hurmeen mukaan laadullisessa tutkimuksessa on vain vähän standardoituja tekniikoita. Ei myöskään ole yhtä oikeaa tai muita parempaa analyysitapaa.¹⁵ Olen itse nauhoittanut kaikki haastatteluni ja litteroinut ne mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Olen litteroinut koko haastatteludialogin. ”Laadullinen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta, havaintojen pelkistämisestä ja arvoituksen ratkaisemisesta¹⁶.”

Olen tutkimuksessani tarkastellut keräämääni aineistoa eli litterointia tutkimusongelmani näkökulmasta. Mitä keinoja ja vinkkejä löytyy vainajia kohtaan ilmenevän kammon voittamiseen tai ehkäisemiseen? Miten suoriudun ja jaksan työssäni paremmin? Olen tehnyt aineistosta havaintoja ja nostanut niitä esiin työssäni. Havaintoja tein jo haastattelujen aikana, ja tein niitä muun muassa asioiden toistuvuuksista ja erikoisuuksista. Näitä kyseisiä havaintoja ja ilmiöitä olen pyrkinyt työssäni nostamaan esiin ja tulkitsemaan niitä selkokielelle. Ratkaistakseni tutkimusongelmani olen tulkinut näitä kyseisiä havaintojani ja koonnut niistä keinoja ja vinkkejä joista olisi apua niille ketkä kammoksevat vainajia. Minusta olen onnistunut tulkinnoissani hyvin. ”Onnistuneen tulkinnan avainkriteerit ovat siinä, että myös lukija, joka omaksuu saman näkökulman kuin tutkija, voi löytää tekstistä ne asiat jotka tutkijakin löysi, riippumatta siitä onko hän näkökulmasta samaa mieltä vai ei¹⁷.”

¹⁵ Hirsjärvi & Hurme 2011, 136.

¹⁶ Alasuutari 1995, 39

¹⁷ Hirsjärvi & Hurme 2011, 151

3 KUOLEMA

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa kuoleman toteamisessa sanotaan 2 §:ssä kuolemasta seuraavan lailla:

2 § Kuolema

Ihminen on kuollut, kun kaikki hänen aivotoimintansa ovat pysyvästi loppuneet.¹⁸

Tosiasia on että kaikki kuolevat joskus ja se on asia jolle ei mahda mitään. Kuolemaa ei saa peruutettua mitenkään. Annette Suopajärvi kirjoittaa Tiede-lehdessä julkaistussa artikkelissaan, että kuolema on prosessi. ” Kun sydän pysähtyy, kehon solut eivät saa tarvitsemaansa happea. Eri kudosten kyky kestää hapenpuutetta on hyvin erilainen, ja näin kuolemasta tulee vähitellen etenevä prosessi eikä yhtäkkinen tapahtuma. Koko keho ei kuole koskaan samaan aikaan.”¹⁹

Kuoleman yhteydessä useat kehon toiminnot kaatuvat ja aiheuttavat erilaisia muutoksia kehoon. Näitä muutoksia ovat muun muassa lautumat, ruumiin jäähtyminen ja kuivuminen, mätäneminen ja hajoaminen, sekä kuolonkankeus eli lihasten jäykistyminen. Näitä muutoksia voidaan hyödyntää kuolemansyyn tutkinnassa määrittämään vainajan kuolinajan.²⁰

Henna Mäkelin on haastatellut historiantutkija Ilona Pajaria kirjassaan Kuolema – Kaikki mitä olet aina halunnut tietää. Pajari puhuu Mäkelinin kirjassa siitä kuinka nykyihminen on vieraantunut kuolemasta ja siitä, miten media luo meille vääristyneen kuvan kuolemasta. Pajarin mukaan nuoret ihmiset eivät välttämättä kohtaa kuolemaa alati nousevan elinajan odotteen takia. Myös hautajaiset pidetään pieninä ja vainajia käsittelevät ammattilaiset jonka vuoksi harva nykynuori näkee vainajia.²¹

¹⁸ Sosiaali- ja terveysministeriön asetus kuoleman toteamisesta 2 § - Kuolema (27/2004)

¹⁹ Suopajärvi 2005, Kuoleman raja on tiukka mutta häilyvä. Internet-artikkeli.

²⁰ Bucholtz 2015, 57-67.

²¹ Pajari 2018, 33-36.

Useimmille meistä kuolema on tuttu vain viihteen ja uutisten kautta. Pajarin mielestä Suomessa keskustelu kuolemasta ei ole avointa, vapaata tai arkipäiväistä. Hänen mukaansa kuolema tulee tutuksi sitä katsomalla ja siitä puhumalla. ”Kun uskaltaa puhua kuoleman käytännöistä, kuolemasta poistuu liiallinen draama. Kuolemaan tutustuminen ei poista surua mutta tekee sen kohtaamisesta helpompaa.”²²

Pajari kertoo samassa teoksessa että kuvamme kuolemasta vääristyy, koska arkisen kuoleman sijasta näemme vain viihdettä, suurta draamaa tai katastrofeja. Elokuville ja sarjoille kuolemasta tehdään mysteeri tai rikos jota tutkijat sitten selvittävät. Esimerkkeiksi Pajari nostaa viihdemaailmasta draamaelokuville esille tulevat poikkeusyksilöt jotka maailma traagisesti menettää. Tai väkivaltapelien joukkoteurastukset, jotka mässäilevät brutaaleilla yksityiskohdilla.²³

Niin sanotuista tavallisista kuolemista, tai Pajarin mukaan ei-fiktiivisistä kuolemista kerrotaan mediassa esimerkiksi aikakausi- ja sanomalehdissä. Pajarin mielestä läheisen kuolema nähdään naistenlehdissä ainutlaatuisena ja henkilökohtaisena selviytymistarina. Uutisissa kuolema on taas rikoksen, sodan, terrorismin, luonnonkatastrofin tai muun mullistuksen tulos. Ilona Pajari kertoo että rikosuutiset muuttavat kuvaa kuolemasta. Vaikka Tilastokeskuksen mukaan henkirikosten määrä on vähentynyt kymmenessä vuodessa yli 40 prosenttia, niin silti uutisten perusteella luulisi väkivaltaisten kuolemien olevan yleisempiä. Se johtuu Pajarin mukaan myös siitä että lähes jokaisesta rikoksesta tehdään juttu iltapäivälehteen.²⁴

3.1 Kuoleman kohtaaminen poliisin ammatissa

Jotkut kohtaavat elämänsä aikana enemmän kuolemaa ja toiset taas vähemmän. Näitä kohtaamisia ei omasta mielestäni voi koskaan sanoa mukaviksi. Suomessa on kuollut 2010-luvulla hieman reilut 50 000 henkilöä vuosittain²⁵. (Katso Taulukko 1).

²² Pajari 2018, 33-36.

²³ Pajari 2018, 33-36.

²⁴ Pajari 2018, 33-36.

²⁵ Tilastokeskus, Vuosittain kuolleet sukupuolen mukaan ja alle vuoden ikäisinä kuolleet 2007–2017

Taulukko 1: Vuosittain kuolleet 2007-2017 (kuva: Tilastokeskus)

Vuosittain kuolleet sukupuolen mukaan ja alle vuoden ikäisinä kuolleet 2007–2017

Vuosi	Yhteensä	Miehet	Naiset	0-vuotiaat yhteensä
2007	49 077	24 809	24 268	161
2008	49 094	24 457	24 637	157
2009	49 883	25 150	24 733	158
2010	50 887	25 539	25 348	140
2011	50 585	25 335	25 250	143
2012	51 707	25 623	26 084	141
2013	51 472	25 631	25 841	102
2014	52 186	25 748	26 438	124
2015	52 492	25 992	26 500	97
2016	53 923	26 922	27 001	100
2017	53 722	26 895	26 827	102

Lähde: Kuolleet 2017. Tilastokeskus

Suurin osa näistä kuolemista on tapahtunut sairaanhoitolaitoksissa missä olosuhteet, kuolinaika, sairauden laatu sekä viimeiset oireet tiedetään²⁶. Henkirikosten uhrien määrä on Suomessa vaihdellut 2010-luvulla 61 ja 102 hengen välillä. Vuonna 2017 henkirikosten uhreja oli 61, joka on tilastokeskuksen findikaattori-sivuston mukaan alhaisin määrä itsenäisen Suomen aikana.²⁷ (Katso Taulukko 2).

²⁶ Karkola 2006, 13

²⁷ Tilastokeskus, Findikaattori, Henkirikokset.

Taulukko 2: Henkirikollisuuden uhrin Suomessa vuosina 2010-2017 (kuva: Tilastokeskus Findikaattori)

Henkirikollisuus

	Uhreja, yhteensä	Uhreja, miehet	Uhreja, naiset
2010	102	80	22
2011	99	64	35
2012	73	37	36
2013	78	59	19
2014	78	51	27
2015	70	54	16
2016	63	44	19
2017	61	34	27

Poliisin ei yleensä tarvitse suorittaa tutkintaa sairaanhoitolaitoksissa tapahtuneissa kuolemissa sillä laissa kuolemasyyn selvittämisestä on määritelty 3 luvun 7 §:ssä ettei poliisin tarvitse suorittaa tutkintaa, jos vainaja on ollut lääkärin hoidossa viimeisen sairautensa aikana²⁸. Samassa laissa on säädetty 1 luvun 1 §:ssä että kuolemasta on viipymättä ilmoitettava lääkärille tai poliisille. Tämän jälkeen terveydenhuollon toimintayksikön tai lääkärin on ilmoitettava tieto kuolemasta väestötietojärjestelmään ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen edelleen Tilastokeskukselle.²⁹

Osa meistä joutuu olemaan tekemissä kuolleiden kanssa. Varsinkin he ketkä ovat valinneet ammatin, jossa on suurempi todennäköisyys kohdata kuollut henkilö. Kuten esimerkiksi he ketkä ovat valinneet ammatikseen joko palomiehen, sairaanhoitajan tai poliisin työn. Poliisin ammatissa vaihtelee suuresti kuinka paljon yksittäiset poliisimiehet ovat tekemisissä kuoleman kanssa. Siihen vaikuttaa myös suuntautuminen alalla. Esimerkiksi poliisimies joka työskentelee päivittäisrikostutkinnassa ei välttämättä näe yhtään vainajaa

²⁸ Laki kuolemansyyn selvittämisestä (1.6.1973/459) 3 luku 7 § 1 mom. 1 kohta

²⁹ Laki kuolemansyyn selvittämisestä (1.6.1973/459) 1 luku 1 § 1 ja 2 mom.

koko urallaan, kun taas sitten hälytyspartiossa tai väkivaltarikosyksikössä toimiva henkilö saattaa nähdä vainajia jopa viikoittain. Lisäksi on vielä poliisilaitoskohtaisia eroja mitkä partiot tekevät kuolemansyyn tutkintaa.

Tämän hetkiseen poliisikoulutukseen kuuluu yhden ruumiinavauksen seuraaminen jotta saa sen ensikosketuksen vainajiin, jos sitä ei ole vielä saanut vaikkapa edellisestä ammatista.

4 PSYKOLOGIAN OSUUS TUTKIMUKSESSA

Psykologia on vahvasti mukana kun ollaan tekemisissä kuolleiden kanssa. Sillä psykologia on tieteenala joka käsittelee ihmisen käyttäytymistä ja ihmistuntemusta³⁰. Tutkimaani aiheeseen ei ole yhtä ainuttakaan oikeaa vastausta sillä kuolleiden kohtaaminen on hyvin henkilökohtainen asia, ja jokainen käsittelee asian eri lailla päänsä sisällään. Toivon löytäväni tutkimuksessani keinoja joilla ehkäistä ja lieventää kuoleman aiheuttamaa jännitystä sekä ahdistusta.

4.1 Traumaattisen tilanteen kohtaaminen

Traumaattinen tilanne voi joillekin olla kuolleen henkilön kohtaaminen. Vaikka tiedämme että me kaikki voimme joutua kohtaamaan traumaattisia tilanteita tai kriisejä, niin ne tulevat kuitenkin odottamatta. Mutta on normaalia reagoida siihen kun joutuu suuriin rasituksiin. Gunnar Elstad toteaa kirjassaan elämä satuttaa näin: ”Kriisireaktio ei ole sairautta eikä heikkoutta vaan aivan normaalia.”³¹

4.2 Psykologia poliisin työssä

Nicholas Blagdenin kirjassa Policing and Psychology puhutaan psykologiasta tehokkaana poliisin työvälineenä, niin kuulusteluissa kuin vuorovaikuttamisessa³². Psykologia voi kuitenkin kääntyä yksittäistä poliisimiestä vastaan, sillä poliisin työssä kohtaa paljon päätä kuormittavia asioita. Blagden kertoo kirjassaan useimpien poliisiksi päässeiden

³⁰ Suomisanakirja.fi, psykologia

³¹ Elstad 2003, 7-10.

³² Blagden 2012, 90-91

henkilöiden pitävänsä työtään kiinnostavana muun muassa sen haastavuuden ja erilaisten vaaratilanteiden vuoksi³³. Mutta mitä sitten kun yksittäisen poliisimiehen kapasiteetti ylittyy näistä haasteista?

Minusta tämän kapasiteetin ylittyminen tuo mukanaan stressin ja mahdollisen loppuun palamisen. Vaikka stressi kuuluu tähän elämään niin poliisin ammatti on kuitenkin yksi niistä ammateista missä on korkeampi riski altistua huonolaatuiselle stressille. Poliisin ammatissa näkee ja kokee asioita mistä normaalit ihmiset yleensä lukevat vain lehdistä. Joillekin kuolleiden näkeminen ja käsittely on yksi näistä asioista. Minusta esimerkiksi mädäntyneet ja rikoksen uhriksi joutuneet vainajat voivat järkyttää joitakin ja varsinkin niitä jotka kokevat tämän ensi kertaa.

4.3 Stressi

Stressi on väistämätöntä, sitä syntyy elimistön aktivoituessa. Stressaudumme kun joudumme fyysiseen tai psyykkiseen valmiustilaan, jotta pystymme tekemään jotain, kuten pakenemaan vaaroja tai puolustautumaan.³⁴ Stressin ei tarvitse olla epätervettä, ja vähän stressiä tarvitaan, jos meidän on määrä pystyä tekemään jotain.

Stressi on yleistä ihmisillä ja sitä koetaan eri aikoina elämässämme, ja sen syntymiseen on erilaisia syitä. Stressiä voi syntyä ihan arkisistakin asioista kuten tärkeästä tapaamisesta tai kokeisiin lukemisesta.³⁵

Stressistä tulee ongelma vasta kun se alkaa tietyllä tavalla oireilemaan. Oireina voivat olla päänsärky, niskan ja hartioiden jäykkyys, ruoansulatusvaivat, sydämentykytys, jännittyneisyys, unohtelu ja huono keskittymiskyky. Pitkäaikainen stressi voi altistaa myös joillekin sairauksille.³⁶

³³ Blagden 2012, 90-91

³⁴ Elstad 2003, 115.

³⁵ Blagden 2012, 91.

³⁶ Elstad 2003, 117.

5 HAASTATTELUJEN YHTEENVETO

Tähän osioon olen nostanut esiin jokaisesta haastattelusta tutkimustani hyödyntäviä seikkoja. Jokainen haastattelu on sijoitettu oman alaotsikon alle ja ne on siinä järjestyksessä kuin haastattelut suoritettiin. Kaikki haastattelemi henkilöt olivat kohdanneet työssään ja elämässään useita kuolleita. Yksi haastateltavani sanoi kohdanneensa noin 50 vainajaa, kun toinen taas kertoi kohdanneensa yli 10 000 vainajaa. Yhdeksi keskeiseksi asiaksi haastatteluissa nousi esiin kuolleiden kunnioittaminen. Pidettiin jonkinlaisena kunnia-asiana käsitellä työssään vainajaa sillä se poliisin tai oikeuslääkärin työ olisi viimeisempiä tekoja tälle kyseiselle henkilölle ennen kuin hänet saatetaan maan lepoon.

Haastatteluissa käytin kysymysrunkoa johon olin laatinut kysymyksiä koskien muun muassa haastateltavien tuntemuksia heidän käsitellessään kuolleita, ja miten tuntemukset ovat muuttuneet kokemuksen kasvaessa. Kysymyksissä kartoitettiin myös hieman haastateltavan taustoja ja kokemusta vainajista. Kaikkiin kysymyksiin en saanut suoraa vastausta mutta kysymykset vähintäänkin herättivät lisää ajatuksia ja keskustelua haastatteluissa. Hyödynsin myöhemmissä haastatteluissa ajatuksia ja mietteitä joita tuli esiin ensimmäisten haastateltavien kohdalla.

Minua kiinnosti haastatteluissa myös se että pelkäsivätkö tai olivatko haastateltavat joskus pelänneet virheiden tekemistään työssään käsitellessään kuolleita. Tämä minulle tuli mieleen tutustuessani tutkimukseeni liittyvään kirjalliseen aineistoon. Sillä varsinkin ne ensimmäiset kohtaamiset kuolleiden kanssa ovat joillekin hyvinkin jännittäviä ja ehkä jopa ahdistavia tilanteita. Esimerkiksi Harri Gustafsberg ja Helena Åhman puhuvat kirjassaan *Tilannetaju – päättä paremmin, siitä kun jotain tapahtuu niin ihminen näkee tapahtumasta vain osia. Mieli ei pysty prosessoimaan kaikkea ympärillä olevaa informaatiota. Heidän mukaansa ” Ihmismieli suodattaa aiempien kokemustensa pohjalta, mitä se prosessoii, ja tulkitsee mitä tahansa tilannetta osin virheellisesti”*.³⁷

³⁷ Åhman & Gustafsberg 2017, 15.

Tämä sai minut miettimään virheiden tekemisen mahdollisuutta varsinkin poliisin kuolemansyyntutkinnassa. Olisiko mahdollista että rikokseen viittaavat merkit jää huomioimatta niin jännittävässä ja epätavallisessa tilanteessa. Kuolleiden käsittely saattaa olla joillekin ensikertalaisille melko stressaava tilanne josta jotkut saattavat haluta nopeasti pois ja heiltä jää mahdollisesti huomioimatta jotakin. Kukaan haastateltavani ei kuitenkaan osannut sanoa että heillä olisi joskus ollut työssään virheiden tekemisen pelkoa. Moni sanoi että saattavat varmistella työssään joitakin asioita useamman kerran, mutta kuolleiden kanssa harvemmin on kiire minnekään joten työn saa hoitaa rauhassa ja maltillisesti.

5.1 Vanhemman rikoskonstaapelin haastattelu

Haastatteleman konstaapeli kertoo kohdanneensa työssään ensimmäiset vainajat noin 12 vuotta sitten. Hän on ollut väkivaltarikosyksikössä sekä Helsingin R-partiossa jossa hän on edelleenkin suorittamassa kuolemansyyntutkintaa. Helsingin poliisilaitoksen R-partio on poliisipartio joka ei hoida pääsääntöisesti hälytystehtäviä, vaan keskittyy muun muassa kuolemansyyntutkintaan sekä kuolinviestien viemiseen. Kuolemansyyntutkinnalla tarkoitan poliisille laissa kuolemansyyn selvittäminen 3 luvun 7 §:ssä säädettyä kuolemansyyn selvittämistä³⁸.

Haastateltava kertoi että on kokenut vastenmielisyyttä kohdatessaan kuolleita. Vastenmielisyyys tulee vasta siinä kohtaa kun edessä on aivan mätä vainaja jossa on toukkia ja kärpäsiä. Inhottavaksi tilanteeksi hän kertoo myös sen kun vainaja on siinä pisteessä että siitä irtoaa iho kun otat siitä kiinni. Tämä edellä mainittu ei ole haastateltavan mielestä miellyttävää. Nämä mädät vainajat ja ihon irtoamiset eivät kuitenkaan estä häntä koskemasta vainajaan sillä työt on vaan hoidettava. Tosin täysin mädäntyneisiin vainajiin ei voi kauheasti koskea etteivät ne kirjaimellisesti hajoa käsiin. Myös ympäristö saattaa luoda vastenmielisyyttä. Haastateltava puhuu asunnoista joihin on hamstrattu hirveät määrät tavaraa ja on likainen sekä täynnä erilaisia eritteitä. Hän kertoo myös mieleen jääneestä tapauksesta jolloin hän on vainajan asunnossa avannut jääkaapin oven. Kaapista

³⁸ Laki kuolemansyyn selvittämisestä (1.6.1973/459) 3 luku 7 §

on tulvinut mädän ruoan haju, joka on saanut voimaan pahoin ja tuonut sen vastenmielisyyden eikä niinkään itse se vainaja.

Vanhempi rikoskonstaapeli kertoi haastattelussa että ei ole oikeastaan kärsinyt minkäänlaisesta kammosta vainajia kohtaan. Hän ei muista tarkalleen minkälainen hänen ensimmäinen kuolemansyöntutkinta tehtävä on ollut. Hän muistaa vain että ensimmäisillä keikoilla on ollut outoa koskea jäykkään ja kylmään vainajaan missä on ollut kuoleman jälkeisiä muutoksia. Ensimmäinen kuolemansyöntutkinta tehtävä on ollut jännittävä kokemus mutta sitten kun on tullut lisää kokemusta ja toistoja kuolleista niin homma on ruvennut helpottumaan. Nykyisin haastateltavan mukaan jännitys on kadonnut ja hän lähtee keikoille ihan mielellään.

Keinoiksi joilla haastateltava pitää pään kasassa kuolemansyöntutkinta tehtävillä hän mainitsee yhdeksi asiaksi asenteen. Asenteena hänellä on että hän tekee omaa työtään. Hän pitää kuolemansyöntutkinnan suorittamista, omaisten tapaamista ja kuolinviestin viemistä kunniatehtävänä. Ne ovat tavallaan niitä ihmisen viimeisiä hetkiä kun hän on jollain tavalla olemassa tässä maailmassa.

Haastateltava ajattelee kuolemasta että se on asia joka tapahtuu joka tapauksessa, ja sille ei mahda mitään. Se on helpompi ajatus hänelle jos hän miettii kuoleman asiana jolle hän ei voi tehdä mitään. Hänen mukaansa hän on melko sinut kuoleman kanssa eikä tunne kammaa kuolemaa kohtaan. Tämä on hänestä yksi asia joka helpottaa häntä työskentelemään kuolleiden kanssa.

Haastateltava kertoo siitä että kun hän näkee kuolleen ihmisen, niin hän ei ajattele sitä kuollutta oikeastaan enää ihmisenä. Hän pitää sitä tavallaan esineenä siinä vaiheessa. Ihmisestä on jäljellä enää kuori, ja kun katsoo vainajan silmiä niin huomaa että niistä puuttuu elämä. Voin myös vainajan nähneenä todeta että elävän ihmisen silmät ovat erilaiset. Tai jos haluaa puhua sielusta niin voi sanoa että se sielu on hävinnyt siitä ihmisestä. Haastateltava mainitsee pitävänsä mielenkiintoisena asiana sitä että hänelle tekee pahaa katsoa televisiosta esimerkiksi jotain sairaalarajaa, jossa leikataan leikkaussalissa jotain elävää ihmistä. Hänelle tulee tunne että sitä elävää ihmistä varmaan sattuu tosi paljon. Kuolleiden kohdalla hänelle ei tule tätä tunnetta sillä hän tietää että se kuollut ei voi tuntea enää mitään.

Kysyin haastateltavalta että onko hänelle tullut kuolleita kohdatessaan minkäänlaista lukkoon menemistä tai jäätymistä ettei kykene hoitamaan työtänsä. Hän kertoi että ei ole, mutta sanoo miettineensä sitä miten reagoisi silloin jos kyseessä olisi joku hyvin tuttu tai läheinen ihminen. Tämä hänelle oli tullut mieleen sillä yhdellä keikalla hänelle oli tullut vastaan vainaja jonka hän oli tuntenut. Tuolloinkaan hänelle ei tullut mitään lukkoon menemistä tai vastaavaa, mutta tilanne laittoi kumminkin miettimään asioita. Partiokaveri oli tarjoutunut hoitamaan yksin tämän keikan mutta hän halusi hoitaa tämän ja otti asian kunniatehtävänä. Haastattelussa totesimme että jos työtehtävällä sattuisi kohdalle ystävä, sukulainen tai muu läheinen henkilö joka on kuollut, niin silloin joutuisi todennäköisesti jääväämään itsensä tilanteesta. Poliiseilla on onneksi partiokaveri apuna tehtävillä.

Haastattelun lopuksi halusin tietää haastateltavan vinkit ja neuvot aloittelevalle kuolemansyyntutkijalle. Vanhemman rikoskonstaapelin mukaan on tärkeitä että on käynyt itsensä kanssa keskustelun kuolemasta, ja siitä miten itse asennoituu kuolemaan. Hän kertoo että työtehtävillä tulee heitettyä läppää ja käytettyä mustaa huumoria, mutta kuitenkin siten että kunnioitus vainajaa kohtaan säilyy. Hän antaa hyväksi neuvoksi sen että kohtelee vainajaa niin kuin haluaisit omaa menehtynyttä läheistäsi kohdeltavan.

Haastateltava itse ajattelee käsitellessään vainajia etteivät ne ole enää eläviä ihmisiä ja että tämän on vain hänen työtään. Hän pyrkii pitämään tilanteen mahdollisimman arvokkaana sillä kuolema on kuitenkin osa elämää. Se on se viimeinen hetki.

5.2 Oikeuslääkärin haastattelu

Tämä haastattelu oli hieman erilainen mitä olin kuvitellut sillä oikeuslääkärin pyynnöstä haastattelu tehtiin ruumiinavauksen yhteydessä. Hän oli sitä mieltä että hyötyisin ja oppisin näin tilanteesta enemmän. Ja hän oli tässä oikeassa koska haastattelu oli minulle ainutlaatuinen kokemus. Oikeuslääkärin lisäksi haastatteluun osallistui ruumiinavauksen suorittanut obduktioteknikko joka vastasi kysymyksiini yhdessä oikeuslääkärin kanssa. Tämän haastattelun jälkeen haastattelin vielä erästä toista obduktioteknikkoa joka ei ollut tässä avauksessa mukana.

Obduktioteknikko kertoi olleensa kuolleiden kanssa tekemisissä 28 vuotta ja arvioi avanneensa noin 10 000 vainajaa. Hän oli ennen obduktioteknikon uraa toiminut

lääkintävahtimestarina ja sairaankuljettajana, jolloin oli myös ollut tekemisissä vainajien kanssa. Oikeuslääkäri oli ollut tekemisissä kuolleiden kanssa 23 vuotta ja kertoo olleensa mukana noin 7000 – 8000 ruumiinavauksessa. Haastateltavilla oli siis melkoisesti kokemusta vainajien kohtaamisesta ja käsittelystä.

Oikeuslääkäri kertoi että vainajien kohtaaminen oli vielä opiskeluaikoina jännittävää, mutta heti päästyään töihin Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuslääkintäyksikön Helsingin toimipisteelle jännitys hävisi melko nopeasti. Se on heille niin arkipäivää olla tekemisissä kuolleiden kanssa. Hän kertoi myös että on kuullut kollegoiltaan että omien lasten saaminen muuttaa käsitystä kuolemasta. Vaikka aikaisemmin olisi pärjännyt hyvin kuolleiden kanssa niin lasten saaminen jälkeen voi tulla epämiellyttäviä tuntemuksia käsitellessään kuolleita. Silloin tajuaa että on itsekkin kuolevainen ja itselläkään ei välttämättä ole hirveästi aikaa. Obduktioteknikko kertoo myös että näillä nykyisillä kokemusvuosilla vainajan kohtaamista ei koe enää samalla tavalla kuin silloin ensimmäisillä kerroilla jolloin oli melko huuli pyöreänä.

Kysyin haastattelussa että onko joidenkin vainajien käsittely hankalampaa kuin toisten. Sekä oikeuslääkäri että obduktioteknikko molemmat olivat sitä mieltä, että vaikeinta on käsitellä sellaista henkilöä joka muistuttaa itseään. Samana vuonna syntynyt ja samassa elämänasemassa. Se tulee kuulemma jotenkin liian lähelle mutta obduktioteknikko toteaa että niihinkin on tottunut ja hoitavat työn työnä. Oikeuslääkäriin mukaan pointti on siinä että pitää olla sovussa sen kanssa, että kuolee itsekkin jonain päivänä, ja se päivä voi olla tänään. Täytyy ymmärtää että kukaan meistä ei ole turvassa, ja pääasiassa tulojärjestys tähän maailmaan on myös lähtöjärjestys.

Puhuimme haastattelussa siitä kuinka oikeuslääkärit ja obduktioteknikot käyttävät huumoria työssään ja mistä he keskustelevat työnsä ohessa. He puhuvat kuolemasta hyvin avoimesti eivätkä kiertele aihetta mitenkään. He saattavat puhua siitä mitä pukevat omiin hautajaisiinsa tai miten haluaisivat kuolla. Heillä ei ole obduktioteknikon mukaan töissä minkäänlaista macho-kulttuuria, sitä että kenenkään tarvitsisi todistella mitään. He kertovat muille avoimesti ääneen jos jokin asia tekee pahaa tai tuntuu ikävältä. He kertovat että heillä ei ole töissä minkäänlaisia jälkipuenteja. Ainoat jälkipuinnit heillä on se mitä he keskenään keskustelevat kahvihuoneessa. Ei ole mitään virallisia keskusteluja.

Obduktioteknikko kertoi että mustaa huumoriakin on ihan hyvä käyttää työssään, mutta sanoo heillä olevan oma huumorinsa tällä alalla. Moni ajattelee heidän huumorinsa olevan hyvin brutaalia mutta hän ei näe asiaa niin. Heillä on työssään huumoria niin kuin monissa muissakin työpaikoissa mutta pitävät huumoria hyvänä asiana. Eivätkä he laske vainajista huumoria niin kuin joku voisi kuvitella. Huumori on hyvä tapa selvitä vaikeista tilanteista ja se auttaa lievittämään jännitystä.

Haastattelussa oikeuslääkäri ja obduktioteknikko kertovat että ajattelevat vainajat edelleen ihmisinä, ja että vielä viikko sitten vainajat olivat samanlaisia kuin he. Obduktioteknikko kuitenkin painottaa ettei pidä ruveta miettimään vainajien elämää liikaa. Esimerkiksi että he ovat vielä viikko sitten käyneet lähikaupassa ostoksilla niin kuin sinä. Mutta missään nimessä ei pidä olla täysin välinpitämätönkään vainajaa kohtaa. Vainajaa ei pidä kuitenkaan esineellistää liikaa, kuten että ajattelisi vainajan olevan sama asia kuin leikkauspöytä, toteaa obduktioteknikko. Mutta heistä jokainen käsittelee tämän asian omalla tavallaan. Ja siitä ollaan yhtä mieltä että näistä avauspöydillä olevista vainajista on se elämä tai sielu kaikonnut. Miten sen kukakin haluaa ajatella.

Kysyin obduktioteknikolta ja oikeuslääkäriltä että tekeekö tässä työssä jotkin asiat pahaa ja mitä ne asiat on. Heidän työkokemuksellaan oikein mikään asiaa ei tee heille enää pahaa, mutta he nostavat esiin pari asiaa mikä on monelle epämiellyttävää ja on ehkä joskus ollut heillekin. Yksi asia on vainajista lähtevät hajut. Obduktioteknikko kertoi että heillä on käynyt joitakin koulutusryhmiä katsomassa ruumiinavauksia jotka ovat laittaneet jonkinlaista mentolisalvaa nenän alle peittääkseen vainajasta lähtevät hajut. Obduktioteknikko ei ole itse kokeillut kyseistä kikkaa joten ei osaa sanoa kuinka hyvin se toimii. Hän muistelee että kyseistä kikkaa käytettiin myös elokuvassa uhrilampaat. Hän on kuitenkin sitä mieltä että ihminen tottuu hajuihin hyvin nopeasti ja että tämän mentolisalvan käyttö on sen myötä melko turhaa.

Toinen asia oli että heille tulee vainajia koko Etelä-Suomen alueelta joten he näkevät kaiken näköisiä kuolleita. Kaikki vainajat eivät ole kuolleet nätisti ja voivat järkyttää joitakin. Myös rikoksen uhrin tulee heille ruumiinavaukseen. Rikoksen uhreja heille tulee heidän arvion mukaan vuositasolla noin 50-100. Ja sitten itse ruumiinavaus on brutaalin näköistä hommaa mutta obduktioteknikon mukaan he ovat niin rutinoituneita tähän työhön,

etteivät oikein ajattele asiaa sen enempää. He saattavat jutella vaikka keskenään ruoanlaitosta ruumiinavauksen yhteydessä mutta eivät silti pakene todellisuutta puhumalla arkisista asioista. Mutta he aina puhuvat kunnioittaen vainajaa. Vaikka he joskus työssään käyttävätkin huumoria niin eivät he naureskele vainajalle. He muistuttavat, että tässä tilanteessa ollaan joskus jokainen. Ei kuitenkaan voi lähteä vainajien kohtaloihin mukaan, ja suremaan jokaista. On myös elettävä omaa elämäänsä.

Oikeuslääkäri muistuttaa, että on ihan normaalia tuntee välillä pahaa. Se osoittaa että on normaali ihminen. Se on jo melko sairasta ettei mikään tunnu missään ja siitä on jo syytä huolestua. On hyvä asia jos välillä tuntuu pahalta eikä siitä pidä huolestua.

Obduktioteknikko halusi kertoa ajatuksen joka hänelle on syntynyt vuosien varrella kun useat opiskelijaryhmät ovat käyneet seuraamassa ruumiinavauksia. Usein joku henkilö ryhmästä rupesi voimaan pahoin tai jopa pyörtyi kesken ruumiinavauksen. Hän on pohtinut ettei se paha olo tule välttämättä pelkästään siitä että se vainaja tekisi pahaa. Vaan siitä että olet koko edellisillan tai jopa edellisen viikon miettinyt sitä ruumiinavausta, ja sitä että entä jos sä rupeat voimaan pahoin siellä? Ja sitten joutuisi häpeämään sitä että voi pahoin vaikka siinä ei oikeasti ole mitään hävettävää. Obduktioteknikko kertoo tehneensä tällaisen havainnon vuosien varrella varsinkin poliisiopiskelijaryhmien kohdalla. Eli kun keskittyy vaan siihen ettei saisi voida pahoin niin saattaa oikeasti ruvetä voimaan pahoin, ja ehkä jopa sen seurauksena pyörtyä.

Kysyin oikeuslääkäriltä ja obduktioteknikolta miten ehkäistä kammoa vainajia kohtaan ja mitä neuvoja antaa heille ketkä työssään ensi kertaa käsittelevät kuolleita. Oikeuslääkäri mainitsee sen että ennen kaikkea pitää olla sinut oman kuolemansa kanssa. Obduktioteknikon mukaan totuttelemine on asia joka auttaa. Kun ihminen ensi kertaa näkee kuolleen henkilön niin hänelle voi tulla jonkinlainen stressireaktio jolloin on putkinäköä ja muistin heikkenemistä. Lähinnä se totuttelemine on tapa jolla voi harjoitella ehkäisemään kammoja.

5.3 Obduktioteknikon haastattelu

Haastatteleman henkilö on toiminut viimeiset kolme vuotta obduktioteknikkona. Hän ei ole sama obduktioteknikko joka osallistui edellä olevaan oikeuslääkärin haastatteluun. Hänellä on hoitoalalta kokemusta toista kymmentä vuotta ja hän on myös nähnyt tuhansia kuolleita. Hän on muun muassa kohdannut vainajia toimiessaan sairaanhoitajana Helsingissä sekä rauhanturvaajana Kosovossa. Haastattelu käytiin Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen oikeuslääkintäyksikön Helsingin toimipisteen kellaritiloissa joissa säilytetään kymmeniä vainajia. Säilytyksessä olevat vainajat odottavat joko ruumiinavausta tai hauturia. Ennen varsinaista haastattelua pääsin tutustumaan tiloihin.

Aloitimme haastattelun puhumalla onko vainajien käsittelyssä vastenmielisyyttä ja onko joidenkin vainajien käsittely vaikeampaa kuin toisten. Haastateltava kertoo ettei ole kokenut työssään vastenmielisyyttä mutta myöntää että jotkut tapaukset ovat ilkeämpiä käsitellä. Esimerkkinä hän mainitsee hyvin mädät vainajat joita on hankala avata ja käsitellä. Puhuimme myös lapsivainajien käsittelystä ja obduktioteknikko kertoi minulle ettei lapsia ole sen vaikeampi käsitellä kuin aikuisiakaan. Hän kertoo kuitenkin käsittelevänsä lapsivainajia paljon rauhallisemmin ja hieman erilaisella työotteella kuin aikuisia.

Haastateltava myös kertoo että pystyy käsitellä kaikenlaisia vainajia eikä hänellä ole tullut mitään lukkoon menemisiä niiden kanssa. Hän kuitenkin mainitsee että joissakin tapauksissa vainajan haju on niin kamala että se on kuin löisi lapiolla naamaan. Ja toiseksi hän mainitsee vainajat jotka ovat täynnä toukkia. Ne inhottaa ja jopa ärsyttää, sillä välillä toukkia on niin paljon ettei niistä meinaa päästä mitenkään eroon vaikka kuinka huuhtelisi ja pesisi vainajaa.

Halusin tietää miten obduktioteknikko pitää päänsä kasassa ja hoitaa työnsä jos vastaan tulee edellä mainittuja vainajia jotka ovat toukkia täynnä. Hän kertoi huumoria käytettävän työssään ja tekevän työtä huumorin kautta. Hänen mukaansa se auttaa osaltaan pitämään päänsä kasassa ja on tapa jolla käydä asioita läpi. Välillä huumori kääntyy mustaksi huumoriksi mutta silloinkin siinä muistetaan vainajien kunnioitus. Hän sanoo että aina lähetään kunnioituksen kautta sillä hän ja muut tekevät työnsä ajatuksena että se on viimeinen palvelus mikä vainajalle tehdään.

Mutta sitten hieman erikoisempaan vastauksena hän kertoi kiroilemisen. Hän kertoi huomanneensa että ”hän ja työtoverinsa kiroilevat välillä törkeän paljon töissä”. Hän ei osaa kertoa mitään tarkempaa syytä tälle, mutta ehkä se on yksi keino lieventää tai purkaa jännitystä. Kiroilua tietenkin vältetään kun paikalla on ulkopuolisia, esimerkiksi koulutusryhmiä katsomassa ruumiinavausta.

Kysyin onko haastateltava kärsinyt koskaan minkäänlaisesta kammosta vainajia kohtaan, tai että minkälaisia tuntemuksia ensimmäiset vainajat ovat hänessä herättäneet. Hän kertoo nähneensä nykyisen ja aikaisempien ammattiensa aikana monenlaisia vainajia. Muun muassa palaneita, ammuttuja, puukotettuja, räjähtäneitä ja junan alle jääneitä. Mutta hän ei ole koskaan mitenkään kammonnut vainajia. Rauhanturvaajana Kosovossa hän näki ammuttuja ja räjähtäneitä vainajia eivätkä nekään herättäneet mitään erityisiä tuntemuksia. Hän suhtautui niihin siten että ne ovat osa sitä työtä, ja siihen työhön kuuluu että näkee vainajia.

Otin haastattelussa puheeksi jo aikaisemmin työssäni esille tulleen vainajien esineellistämisen. Obduktioteknikko ymmärtää tämän ajatuksen ja ajattelee itsekin melko samalla tavalla. Hän ajattelee että se vainaja on vielä ihmisenä siinä mutta kuitenkin vain pelkkä kuori enää jäljellä. Hänelle se on helpompi ajatella työssään että siinä on se ihmisen kuori jäljellä jossa ei ole enää elämää. Ja hän myös ajattelee että tämä on vain työtä, ja vainajien näkeminen ja käsittely kuuluvat siihen. Hän vertaa nykyistä työtään aikaisempaan ammattiin sairaanhoitajana, jolloin hän saattoi työpäivän jälkeen kotona miettiä että miten hän sille potilaalle kävi ja selviääköhän se hengissä. Vainajia kohdatessa tietää ettei mitään ole enää tehtävissä ja ei tule itselle sitä ajatusta, että olisiko voinut tehdä jotain toisin.

Neuvoksi heille ketkä kohtaavat ensi kertaa vainajia obduktioteknikko kertoo sen että ajattelee sen kuolleen kuolleen. Kuolleele ei voi enää tehdä mitään. Siitä ihmisestä on jäljellä enää se kuori eikä sitä pidä lähteä miettimään sen syvällisemmin. Kaikkihan me täältä joskus lähdetään.

5.4 Palomiehen haastattelu

Haastattelemani henkilö opiskelee tällä hetkellä poliisiammattikorkeakoulussa, mutta on sitä aikaisemmin toiminut muun muassa palomiehenä, ensihoitajana ja sairaanhoitajana. Ensimmäiset vainajat hän on kohdannut 12 vuotta sitten toimiessaan ulkomailla rauhanturvatehtävissä. Hän on arviolta kohdannut noin 50-100 vainajaa työtehtävissään.

Haastateltava kertoo vastauksissaan että ei ole kokenut vainajien aiheuttavan hänessä minkäänlaista kammon kaltaista reaktiota. Kuolleiden inhottavuudesta tai vastenmielisyydestä kysyttäessä haastateltava kertoo kokevansa hajut epämiellyttävinä mutta ne eivät kuitenkaan aiheuta ongelmia hänelle. Hän on kuitenkin huomannut että hänen käytöksensä saattaa muuttua normaalia rauhallisemmaksi kun hän on tekemisissä kuolleiden kanssa. Heti sen jälkeen kun ihminen on todettu kuolleeksi.

Kysyin haastattelussa tuntemuksista ensimmäisillä kohtaamisilla kuolleiden kanssa. Hän kertoo että tunne on outo kun käsittelee kuolleita ensi kertaa ja teoriassa mietityt asiat konkretisoituu siinä hetkessä. Mutta vainajien kohtaaminen tuo rutiinia ja yhä vähemmän aiheuttaa minkäänlaisia reaktioita kokemuksen kasvaessa. Vainajien kohtaamiset ovat työtehtäviä muiden joukossa.

Haastateltava kertoo olevansa työroolissa aina valmiina kaikkeen. Hän uskoo sen auttavan hankalien tilanteiden kohtaamisessa kun asiat eivät tule niin yllätyksenä. Tämä on keino joka auttaa häntä suoriutumaan työstään ammattimaisesti ja pitämään ajatukset kasassa. Jos hän tietää että tulevalla työtehtävällä on vastassa vainaja, niin hän valmistautuu siihen siten että vastassa voi olla mitä tahansa. Kun menee töihin on aina alitajunnassa valmistautunut että kaikkea voi tulla vastaan. Mutta hän ajattelee että tässä ammattiroolissa kuolleiden kohtaaminen on varmasti helpompaa kuin vaikka vapaalla siviilissä.

Kysyttäessä että onko joidenkin vainajien käsittely vaikeampaa kuin toisten, niin haastateltava vastaa että mitä nuorempi vainaja niin sitä haastavampi se on hänelle. Hänestä iäkkäiden kuolemat ovat helpompia käsitellä koska ne ovat usein luonnollisia. Mikään kohtaaminen kuolleen kanssa ei ole jäänyt erityisesti vaivaamaan haastateltavaa mutta kertoo haastaviksi tilanteiksi ne joissa on omaisia paikalla ja menehtyneen alaikäisiä lapsia läsnä tilanteessa.

Neuvoksi niille ketkä ensi kertaa kohtaa kuolleita haastateltava sanoo valmistautumisen kaikkeen ja itsensä rauhoittamisen. Hän kertoo että ihmistä ei kannata ruveta miettimään liikaa vaan yrittää pitää ammatillisen roolin ja analysoida vaan omaan työhön kuuluvia asioita. Haastateltava kehottaa myös miettimään valmiiksi tulevia kuoleman kohtaamisia ja kehittämään oma tapansa pärjätä tilanteissa. Loppuun hän toteaa että jos asiat alkavat vaivaamaan, niin vuosien saatossa työkuorma kasvaa ja voi olla henkisiä ongelmia edessä.

6 TUTKIMUKSESSA ESIIN NOUSSEET SEIKAT

Haastattelujen ja tutkimukseeni liittyvän aineiston kahlaamisen jälkeen voin todeta, että tutkimusongelmaani ei ole yhtä ja selkeää vastausta. Aiheeni on sen verran henkilökohtainen että tutkimuksessani selvittämäni keinot kammojen voittamiseen ja jännityksen lieventämiseen eivät välttämättä toimi kaikilla. Jokaisella on omat henkilökohtaiset keinonsa pitääkseen päänsä kasassa. Jotkin tietyt keinot ja ajatukset nousivat kuitenkin esiin useammassakin tekemässäni temahaastattelussa.

6.1 Vainajan kohtaaminen

Jokainen haastattelemani henkilö mainitsi totuttelemisen keinoksi joka auttaa kohtaamaan vainajia. Haastateltavien mukaan mitä enemmän näkee kuolleita ja kerää kokemusta kuolleiden käsittelystä niin sitä helpompi on kohdata kuollut henkilö. Kuolleita on tietenkin eri näköisiä ja eri olosuhteissa kuolleita. Hyvin mädäntyneet tai raa'an rikoksen uhriksi joutuneet vainajat voivat tietenkin järkyttää useammankin vainajan nähnyttä.

Haastatteluissa nousi esiin yhdeksi keinoksi vainajan ”esineellistämisen”, tai siksi me sitä haastatteluissa kutsuimme. Esineellistämiseksi tarkoitimme ettei ajattele vainajaa enää tavallisena ihmisenä, vaan että siinä on jäljellä se pelkkä kuori josta se elämä on jo paennut pois. Tämä ajatus koettiin työtä helpottavana asiana, ja se että muistaa ettei vainajaa voi enää sattua vaikka se vainaja olisi kuinka pahassa kunnossa. Mutta vainajaa ei saa liikaakaan esineellistää, ettei vainaja ole sama asia kuin joku huonekalu. Täytyy muistaa että hänkin on ollut ihminen siinä missä me muutkin, ettei ole täysin välinpitämätön vainajaa kohtaa. Mutta vainajan elämää ei pidä lähteä miettimään liikaa, että mitä hän on tehnyt ja mitä häneltä jäi tekemättä. Syvällisempi ajattelu saattaa joillakin herättää voimakkaampia tunteita jotka vaikeuttavat työn tekoa.

Haastateltavien mukaan kuolleiden kohtaamista helpotti se että on itse sinut kuoleman kanssa ja hyväksyy sen seikan että jokainen meistä joskus lähtee täältä. Jokaiselle ihmiselle on oma aikansa ja paikkansa. Aikaisemmin sairaanhoitajana työskennellyt obduktioteknikko saattoi vielä kotona miettiä, että mitä potilaalle kuului ja miten hän voi. Olisiko häntä voinut hoitaa jotenkin toisin? Kun taas sitten hän obduktioteknikon työssä tietää suoraan että mitään ei ole tehtävissä. Kuollut on kuollut eikä sitä pidä jäädä sen enempää miettimään, ja vaivaamaan omaa päätänsä.

Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että kuolleiden kohtaaminen on osa heidän työtään. He ovat itse ammattinsa valinneet ja jos tiedostaa ettei itsestä ole käsittelemään kuolleita, niin silloin on väärällä alalla. Ei siihen pidä itseään pakottaa eikä sitä pidä mitenkään hävetä. Niin kuin aikaisemmin mainitsin niin poliiseilla vaihtelee suuresti ketkä kohtaavat kuolleita. Joten sen kuolleiden käsittelyä kammoksuvan poliisimiehen ei kannata väkisin hakeutua sinne väkivaltarikosyksikköön, vaan myöntää heikkoutensa ja suunnata muihin tehtäviin.

6.2 Vainajan omaisten kohtaaminen

Haastateltavani puhuivat paljon myös vainajien omaisten kohtaamisista sillä lähes jokainen kuolleiden kanssa työskentelevä on joskus edes jollakin tavalla vuorovaikutuksessa omaisten kanssa. Poliisi joutuu kohtaamaan omaiset kuolinviestiä viedessään, tai omaiset saattavat olla paikalla jopa keikalla kun tehdään kuolemansyyn tutkintaa. Järkyttyneiden tai jopa shokissa olevien omaisten kohtaaminen ei ole helppoa.

Minulle kerrottiin haastatteluissa että omaisten kohtaaminen tulee hoitaa asiallisesti ja olosuhteisiin nähden parhaalla mahdollisella tavalla. Haastatteleman vanhempi rikoskonstaapeli ajattelee vainajan omaisten puhuttamisen kunniatehtävänä. Hänen mukaansa kun hoitaa sen mahdollisimman hienosti ja hyvin, niin pystyy sillä tavalla osoittaa vainajalle kunniaa. Omaisille kerrottavien asioiden tulee olla selkeitä. Ja asiat täytyy kertoa suoraan ja rehellisesti. Mieluummin sanoo suoraan että toinen on kuollut, kuin käyttää jotain kiertoilmaisua kuten että hän on nyt poissa.

Rikoskonstaapelin mukaan omaisille voi myös osoittaa välittävänsä. Tämän voi tehdä ottamalla kädestä kiinni tai koskettamalla olkapäälle. Halaamaan ei tarvitse ryhtyä ellei

omainen itse rupea halaamaan. Hän ei koe että poliisina tarvitsisi pitää jonkinlainen etäisyys sillä kyse on kumminkin kuolemasta. Jotkut tietyt rajat tulee kuitenkin pitää ja eikä siihen suruun pidä lähteä mukaan millään tavalla. Ettei siinä tilanteessa tarvitse rupea itkemään. Tosin THL:n oikeuslääkintäyksikön Helsingin toimipisteen eräs obduktioteknikko totesi että suru on melko tarttuvaa. Mikä on ihan totta, sillä ei se minusta ole minkäänlainen ihme tai epätavanomaista, jos silmäkulmaan meinaa vierähtää kyynel kohdatessa surun murtaman omaisen.

Obduktioteknikko tapaa vainajien omaisia oikeuslääkintäyksikön kappelissa kun he tulevat katsomaan vainajaa. Hänen mukaansa kohtaamiset vaihtelevat jonkin verran. Jotkut haluavat olla rauhassa kappelissa suremassa vainajaa, kun taas toiset juttelevat mielellään pidemmänkin aikaa. Obduktioteknikko painottaa myös totuudenmukaisuutta keskusteluissa omaisten kanssa. Mutta kuitenkin siten että yrittää käyttää sanavalinnat fiksusti ja on reilu ja nöyrä. Ettei siinä silloin mitään purkkaa jauheta.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Pidän tutkimustulosta luotettavana sillä haastateltavat olivat kaikki omien alojensa ammattilaisia ja heillä kaikilla oli paljon kokemusta tutkittavasta aiheesta. Haastattelujen nauhoitukset olivat hyvälaatuisia ja ne litteroitiin pian haastattelujen jälkeen, koska keskustelut olivat vielä kirkkaina mielessä. Omasta mielestäni haastattelujen kysymysrungot olivat hyvät ja olin sisäistänyt sen teeman hyvin ennen haastatteluja. Ainoastaan oikeuslääkärin haastattelun aikana tehdystä ruumiinavauksesta syntyneet äänet peittivät hieman nauhoituksen keskustelua. Myös ruumiinavauksen aiheuttama lievä järkytys saattoi johtaa siihen että joitakin tarkentavia kysymyksiä unohtui kysyä. Vaikka haastattelukokemus oli ainutlaatuinen niin tulosten kannalta haastattelu olisi kannattanut tehdä jossain rauhallisemmassa paikassa, kuten toimistossa. Palomiehen haastattelusta olisin saanut enemmän irti jos olisin tehnyt sen kasvotusten ja paremmalla ajalla, niin kuin muutkin haastattelut sähköpostin sijaan. Omien aikatauluongelmien vuoksi tein sen näin enkä halunnut luopuakaan haastattelusta, jotta saisin työhön hieman laajemman näkökulman.

Joku toinen olisi saattanut tehdä tämän tutkimuksen eri tavalla ja eri tutkimusmenetelmällä. Joku olisi kysynyt haastatteluissa syvällisempiä ja henkilökohtaisempia asioita, ja joku

toinen olisi tehnyt lomakekyselyn. Minä päädyin tähän ratkaisuun ja olen siihen tyytyväinen. Vaikka en tutkimuksessani löytänyt keinoa jolla saisi poistettua jokaiselta kammon vainajia kohtaan ja sen epämiellyttävyyden tunteen kuolleita käsitellessä, niin minusta tutkimuksessa esiin nousseet vinkit ja keinot ovat hyviä ja käytännössä toimivia. Ja koska olen tehnyt vain neljä haastattelua niin ei voi olettaa että niissä esiin nousseet keinot ja vinkit olisivat ainoat ja oikeat. Haastattelemalla lisää henkilöitä saisi todennäköisesti lisää keinoja ja vinkkejä vainajien kohtaamiseen. Kaikissa neljässä haastattelussa nousi esiin samoja seikkoja, joten olen melko varma että lisähaastatteluissa olisi tullut ilmi myös samoja asioita uudestaan. Esimerkiksi kaikissa haastatteluissa nousi esiin yhdeksi keinoksi vainajiin tottumisen kokemuksen myötä. Koska tämä tuli esiin kaikissa haastatteluissani niin olen melko varma että moni muu on myös samaa mieltä tästä asiasta.

7 Pohdinta tutkimuksesta ja omista kokemuksista

Tutkimukseni osoittautui vähintäänkin mielenkiintoiseksi ja haastattelujen edetessä sekä aineistoon perehtyessä aiheeni tuntui koko ajan vain mielekkäämmältä, ja tarpeelliselta ainakin minulle itselleni. Itse näin kuolleen henkilön ensimmäistä kertaa poliisiammattikorkeakoulussa, kun kävimme luokan kanssa seuraamassa ruumiinavauksen Tampereen yliopistollisessa sairaalassa. Ennen ruumiinavausta kääntelimme vainajaa ja katsoimme minkälaisia muutoksia vainajaan syntyä kuoleman jälkeen. Se oli jotenkin ahdistavaa koskea kylmään ja jäykkään ihmiseen, jonka silmät näyttivät tyhjiltä, tai että niistä puuttuu jotain.

Tästä ensimmäisestä kohtaamisesta kuolleen kanssa muistaa myös sen hajun, jota ei ollut aikaisemmin haistanut, ja sen epämiellyttävän ja jännittyneen tunnelman luokan keskuudessa. Itse ruumiinavauksen alkaessa ei oikein tiennyt miten päin olla niissä sairaalasta saaduissa suojavaatteissa, kun obduktioteknikko alkoi repimään vainajan päänahkaa kallon yli ja sahaamaan kalloa irti. Välillä piti katsoa pois päin, sillä se teki jossakin määrin pahaa ja alkoi vähän jopa heikottamaan. Se loi pientä helpotusta, kun katsoi luokkakavereiden reaktioita, niin huomasi ettei ole ainoa kenellä tekee pahaa. Tajusin, että se taitaa olla ihan normaalia tuntea jotain. Se oli epätodellinen fiilis kun obduktioteknikko irrotti vainajan aivot ja otti ne käteensä. Se ei vaan jotenkin tuntunut enää todelliselta. Avauksen loppua kohti tilanteeseen alkoi tottua ja pystyi jotenkin

keskittymään siihen mitä oikeuslääkäri työskenteli vainajan parissa, mutta rehellisesti sanottuna en muista yhtään mitä oikeuslääkäri sanoi koko tilaisuuden aikana. Sen verran jännittävä tilanne oli.

Edellä mainitun ruumiinavauksen jälkeen näin vainajan seuraavan kerran työharjoitteluaikani Helsingissä. Olin kerennyt olemaan vain muutaman viikon harjoittelussa, kun saimme ohjaajani kanssa ilmoituksen vedessä olevasta henkilöstä Seurasaaren rannassa. Henkilö oli kuollut, ja hän oli ilmeisesti hukkunut edellisenä päivänä. Hän oli ensimmäinen vainaja, jonka näin työssäni. Heti tämän tehtävän jälkeen saimme ilmoituksen toisesta vainajasta, jolle menimme sitten suorittamaan kuolemansyöntutkintaa. Tämä vainaja oli kotiinsa kuollut vanhus, ja hänen puolisonsa oli myös paikalla. Tällä tehtävällä olin ensimmäistä kertaa tekemisissä vainajan omaisen kanssa. Se oli hieman ahdistavaa, sillä en ollut ikinä ollut vastaavassa tilanteessa, ja en tiennyt mitä pitäisi sanoa. Annoin harjoitteluohjaajani hoitaa lähes kaiken puhumisen, ja ajattelin että parempi olla vain hiljaa etten sano mitään tyhmää.

Taisi olla sitten seuraavassa työvuorossa, kun olimme ohjaajani kanssa tehtävällä jo johdannossa mainitsemani kuolemansyöntutkinta tehtävällä Helsingiläisessä asuntolassa, jossa olosuhteet olivat melko epämiellyttävät. Tämän keikan jälkeen minulle syntyi ajatus että mitä ne kokeneet kuolemansyöntutkijat tai useita vainajia kohdanneet henkilöt miettivät siinä hetkessä kun käsittelevät vainajaa. Millä he sulkevat mielestään pois sen epämiellyttävyyden ja muut ikävät asiat hoitaakseen työnä? Vai tekevätkö he sitä olleenkaan? Moni on sanonut minulle että niihin kuolleisiin tottuu kyllä kun on nähnyt muutaman vainajan. Olen tämän asuntolan vainajan jälkeen nähnyt vielä muutamia kuolleita ja kyllä ne edelleenkin aina hieman hätkähdyttää tai kauhistuttaa aluksi. Eivät enää samalla lailla kun näki tämän ensimmäisen ruumiinavauksen, joten kai niihin rupeaa sitten pikku hiljaa tottumaan. Jotkut sanovat tottuvansa jo parin vainajan jälkeen mutta itselläni menee hieman pidempään, että kuolleiden käsittelystä tulisi rutiinia. En tiedä miksi siitä pitäisi tulla rutiinia? Ei kai se mitään haittaa, jos sitä vähän hätkähtää kuollutta mutta pystyy kuitenkin hoitamaan työnsä kunnialla.

Eräällä kerralla avustin erästä kokenutta tutkijaa vainajan kääntämisessä ja kerroin hänelle tästä opinnäytetyöni aiheesta ja kokemuksistani kuolemansyöntutkinta tehtävillä. Hän antoi minulle sellaisen neuvon kuolemansyöntutkintaan että mieluummin tekee sen homman

liian rauhassa kuin kiireellä. Jos vainaja järkyttää, niin silloin haluaa yleensä nopeasti siitä tilanteesta pois, mutta silloin virheiden mahdollisuus kasvaa. Mieluummin vetää syvää henkeä ja miettii rauhassa miten toimii vainajan kanssa. Aina voi soittaa kokeneemmalle henkilölle, ja yleensä se apu on lähempänä partiokaverin muodossa.

Kun olin haastattelemassa oikeuslääkärinä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Oikeuslääkintäyksikön Helsingin toimipisteellä, niin näin siinä samalla kaksi ruumiinavausta. Olin tosiaan nähnyt yhden ruumiinavauksen luokkani kanssa, mutta siitä ei jäänyt käteen oikein mitään muuta kuin järkytys. Mutta pidän sitä tosi hyvänä asiana, että poliisiammattikorkeakoulussa käydään seuraamassa edes yksi ruumiinavaus, ettei se ensimmäinen kuolleen kohtaaminen tule sitten työelämässä. Oikeuslääkärin haastattelun yhteydessä suoritettavat ruumiinavaukset olivat hyvin opettavaisia minulle, sillä se oli oikeastaan kuin minua varten järjestetty yksityisopetus. Oikeuslääkäri ja obduktioteknikko selostivat tekemisensä suoraan minulle, ja minulla oli mahdollisuus esittää tyhmempiäkin kysymyksiä kesken ruumiinavauksen. Ja samalla kun perehdyin oikeuslääkärin avustuksella ihmisen anatomiaan, niin siinä pystyin myös totuttelemaan kuolleiden kanssa olemiseen, ja sain lisää kokemusta kuolleista.

7.1 Johtopäätökset ja loppusanat

Johtopäätöksinä voin todeta että he ketkä työssään tulevat kohtaamaan vainajia, olisi suotavaa käydä itsensä kanssa keskustelu kuolemasta ja ajatella asiaa syvällisemmin. Kuolleiden käsittelyyn pidin hyvänä neuvona vanhemman rikoskonstaapelin vinkkiä että kohtelee vainajaa samalla tavalla kuin haluaisi omaa menehtynyttä läheistä käsiteltävän.

Olisi tietenkin hyvä jos edes joku löytäisi tästä tutkimuksesta itselleen vähän apua kuolleiden kohtaamiseen ja käsittelyyn jotta tutkimus tuntuisi hyödyllisemmältä. Jos joku edes löytäisi itselleen jonkin keinon tai vinkin, jonka avulla kuolleiden näkeminen ja koskeminen ei olisi niin epämiellyttävää silloin kun kuolleiden käsittely tuntuu vaikealta itselle. Mutta vaikka tutkimuksesta ei olisi apua muille niin se on auttanut ainakin minua käsittelemään aihetta kuolema.

Itse olen löytänyt tämän opinnäytetyöni aikana keinoja jotka auttavat minua varsinkin työtehtävillä joilla kohtaa vainajan. Olen päässyt kokeilemaan ja hyödyntämään keinoja

ihan konkreettisesti työharjoittelussani vastaan tulleilla kuolemansyyntutkinta tehtävillä. Voin todeta niiden toimineen ja auttaneen. Jotkut keinot auttavat enemmän ja toiset vähemmän. Jollakin jokin toinen keino auttaa paremmin kuin toisella. Useamman kerran tässä työssä jo todennut että nämä ovat melko henkilökohtaisia asioita. Olen itse huomannut vainajien käsittelyn olevan helpompaa kun ei lähde liian syvällisesti miettimään vainajan elämää ja sitä mitä häneltä jäi mahdollisesti vielä tekemättä. Huumorin käyttäminen työssä auttaa jaksamaan mutta sitä on muistettava käyttää oikein ja eikä unohtaa vainajien tai muiden ihmisten kunnioittamista. Mutta paras keino loppujen lopuksi taitaa olla se kokemuksen kartuttaminen, ja kuolleisiin tottuminen. Kokemusten kerääminen on ainakin auttanut minua kohtaamaan vainajia, mutta en ole vielä täysin tottunut niihin enkä tiedä tulenko tottumaan. Ja en pidä sitä välttämättä huonona asiana.

LÄHTEET

Alasuutari, Pertti 1995: Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere, Vastapaino. Painettu Gummerus Kirjapaino Oy:ssä Jyväskylässä 1999.

Blagden, Nicholas 2012: Policing and psychology. Lontoo, Learning matters, an imprint of SAGE Publications Ltd.

Bucholtz, Ann 2015: Death investigation – an introduction to forensic pathology for the non-scientist. Abingdon & New York, Routledge, Taylor & Francis group.

Elstad, Gunnar 2003: Kun elämä satuttaa, suomennettu teos. Hämeenlinna, Kariston kirjapaino. Alkuteos När livet gjør vondt, copyright 2002 Lunde forlag A/S, Oslo.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2011: Tutkimushaastattelu – teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki, Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY yhtymä.

Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna 2017: Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere, Kustannusosakeyhtiö Vastapaino.

Karkola, Kari 2006: Kuolemalla on tarina – oikeuslääkäri selvittää. 1.painos. Vaajakoski, Gummerus Kirjapaino Oy. Kustannus Oy Duodecim ja Kari Karkola.

Kerkkänen, Paavo 2003: Huumorintaju ja terveys itäsuomalaisten poliisien työssä 1995-1998. Joensuu, Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja.

Kiiski, Kimmo 2009: Poliisin rooli kuolemansyöntutkinnassa. 2. uudistettu painos. Tampere, Poliisiammattikorkeakoulu.

Kontio, Piia & Liikkanen, Maaret 1998: Kuoleman kohtaaminen poliisin työssä. Helsingin yliopiston uskontotieteen laitoksen pro gradu-tutkielma.

Mäkelin, Henna 2018: Kuolema – Kaikki mitä olet aina halunnut tietää. Latvia, Livonia Print. Kustantamo S&S Helsinki.

Pajari, Iona 2018: Valtiotieteiden tohtori, sosiaalihistorian dosentti, tutkija, Jyväskylän yliopisto. Henna Mäkelinin haastattelemana teoksessa: Kuolema – Kaikki mitä olet aina halunnut tietää. Sivut 33-36. Latvia, Livonia Print. Kustantamo S&S Helsinki.

Paavilainen, Petri 2015: Psykologian tutkimustyöopas. 1.-3. painos. Keuruu, Otavan Kirjapaino Oy.

Suomisanakirja.fi, psykologia. Luettu 8.5.2018. Luettavissa:
<https://www.suomisanakirja.fi/psykologia>

Suopajarvi, Annette. Artikkelele Kuoleman raja on tiukka mutta häilyvä, päivitetty 29.3.2005. Julkaistu Tiede-lehdessä 6/2004. Luettu 25.2.2019. Luettavissa: https://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/kuoleman_raja_tiukka_mutta_hailyva

Tilastokeskus Findikaattori. Henkikirikollisuus kaikkien aikojen matalimmalla tasolla. Luettu 27.2.2019. Luettavissa: <https://findikaattori.fi/fi/97>

Tilastokeskus, Vuosittain kuolleet sukupuolen mukaan ja alle vuoden ikäisinä kuolleet 2007–2017. Luettu 27.2.2019. Luettavissa: https://www.stat.fi/til/kuol/2017/kuol_2017_2018-04-27_tie_001_fi.html

Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valvira, Kuolemansyyn selvittäminen. Julkaistu 12.12.2008. Luettu 2.3.2019. Luettavissa: https://www.valvira.fi/terveydenhuolto/hyva-ammattinharjoittaminen/kuolemansyyn_selvittaminen

Åhman, Helena & Gustafsberg, Harri 2017: Tilannetaju – päätä paremmin. Helsinki, Alma Talent Pro.

LIITE

Kysymysrunko haastatteluihin

Kysymykset:

1. Kuinka kauan olet ollut tekemisissä kuolleiden kanssa elämäsi aikana?
2. Arvioi kuinka monta kuollutta olet nähnyt työssäsi?
3. Oletko kokenut inhoa tai vastenmielisyyttä käsitellessäsi kuolleita?
4. Oletko kärsinyt kroppakammosta? Miten se on ilmennyt sinussa?
5. Minkälaisia tuntemuksia sinulle tuli kun käsittelet kuolleita ensimmäisiä kertoja?
6. Ovatko tuntemukset muuttuneet kokemuksen lisääntyessä?
7. Miten valmistaudut henkisesti kuolleen kohtaamiseen?
8. Mitä keinoja sinulla on, että kykenet suorittamaan työsi ammattimaisesti ja pitämään pääsi/ajatukset kasassa?
9. Onko joidenkin kuolleiden käsittely henkisesti vaikeampaa kuin toisten?
Esimerkiksi lapsien.
10. Pelkäätkö virheiden tekemistä käsitellessäsi kuolleita?
11. Oletko mennyt joskus ”lukkoon” käsitellessäsi kuolleita?
12. Neuvosi aloittelevalle kuolemansyöntutkijalle? Miten ehkäistä kroppakammoa?